

להתוודע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ס

בבא בתרא דף ד

חלוקת המקום והכותל בין שניהם

בבא בתרא דף ד'. לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם: פשיטא, לא צריכא דנפל לרשותא דחד מינייהו, אי נמי דפנינהו חד לרשותא דידיה, מהו דתימא ניהוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה, קמ"ל.

- א -

אם ראוי שיחלוקו בכותל גם לולי ההוכחה שבנאוהו שניהם

שרגילין שותפין שלא להקפיד זה על זה, שבזה אם היה אומר 'לקחתיה ממך' היה נאמן לטעון שקנה ממנו את האבנים כיון שהם מונחים אצלו זמן רב, וא"כ כמו שהיה נאמן לומר שקנאן מידו, יהא נאמן גם לומר שהוא בנה בעצמו את הכותל ב'מגו' שהיה אומר לקחתיה ממך, לכן שנה התנא ואמר 'לפיכך' האבנים של שניהם, לומר דכיון שחייבו חכמים את שניהם לבנות הכותל, תולין ששניהם בנו אותו, ואינו נאמן לומר שבנאו בעצמו במגו שהיה אומר לקחתיה, כי זה נחשב כמו מגו נגד 'אנן סהדי' שלא בנאו מעצמו, ואין זה נחשב ל'מגו', כמו שאין מועיל מגו במקום עדים. א

ולפי זה כתבו התוס' דמה שאמרו במשנה 'לפיכך' אם נפל הכותל "המקום" והאבנים של שניהם, החידוש הוא דוקא כלפי האבנים, כי היה מקום לומר שיהיו ביד אותו ששהו בחצרו זמן מרובה, כי מאחר ששהו אצלו היה נאמן לומר 'לקחתיה ממך' והיה מקום לומר שיהא נאמן גם לומר שהוא בנאו, אבל על המקום שהכותל היה עומד עליו לא היה מקום לומר שיהא נאמן שהוא שלו, כי על המקום אין לנו אותה הוכחה שיש על האבנים במה ששהו בחצרו זמן רב, ומה שאמרו 'לפיכך' גם על ה'מקום' הוא רק אגב גררא.

והנה בקצות החושן סי' קנ"ז סק"ג תמה במה שכתבו התוס' דבכותל שנפל הדין נותן שיחלוקו מפני שיש 'דררא דממונא', וכל שיש 'דררא דממונא' דינו הוא שיחלוקו, שהרי בתוס' בב"מ דף ב': (ד"ה היכא) מפרשים ד'דררא דממונא' היינו דבר שיש בו ספק אצל בית דין גם בלא טענותיהם, ולכן כתבו שם דמה ששינינו במשנה שם דשנים אוחזין בטלית זה אומר כולה שלי זה אומר כולה שלי 'חלוקו, הוא מפני ששניהם הם 'מוחזקים' בטלית, ולא מפני שיש דררא דממונא, כי בשנים אוחזין בטלית הספק בא לבית דין על ידי טענותיהם, ואילולי שהם מוחזקים היינו אומרים בשנים אוחזין בטלית

ביאור קושיית הגמ' דראוי שיחלוקו מפני שיש בזה דררא דממונא / דררא דממונא היינו שאילולי טענותיהם יש ספק לפנינו / אם שניהם נחשבים כמוחזקים בכותל / גשר הבנוי בצד כותלי שני בתים של שני בני אדם - תוס', קצות החושן, חידושי רבי נחום -

א. בתוס' לעיל דף ב'. (ד"ה לפיכך) מפרשים קושיית הגמרא על מה ששינינו במשנה "לפיכך" אם נפל הכותל המקום והאבנים של שניהם, ומקשה בגמ' שזה 'פשיטא', והוצרכו להעמיד המשנה דמיירי שנפלו האבנים לרשותו של אחד מהם, וכתבו דהקושיא הוא על שאמרו הטעם שאם נפל הכותל מחזיקין המקום האבנים בחזקת שניהם, דזה מפני דכיון שחכמים תקנו דהשותפין כופין זה את זה לבנות כותל ביניהם, 'לפיכך' חולקין בין שניהם כי תולין שבניית הכותל נעשה על ידי שניהם כפי תקנת חז"ל, שהרי גם אילולי שיש הוכחה שהכותל נבנה על ידי שניהם מפני התקנה, ראוי לומר שיהא המקום והאבנים בחזקת שניהם. כי אין לומר שאינו של שניהם אלא 'כל דאלים גבר', כמו שאמרו להלן דף ל"ד: גבי האי ארבא (ספינה) שהיו שני אנשים נצים עליה וכל אחד היה אומר שהוא שלו, שאמרו 'כל דאלים גבר', והיינו שתהא הספינה ביד מי שיתגבר בכח, כי מה שאמרו שם כל דאלים גבר, זה משום שאין שם 'דררא דממונא' לומר יחלוקו, אבל בכותל שבין שני חצרות, יש 'דררא דממונא' ואין לומר 'כל דאלים גבר'. כי לכן גם אם היו שניהם באים לפנינו בעוד הכותל קיים לטעון שהוא שלו, היה גם כן ראוי לומר שיחלוקו, ומדוע הוצרכו לומר דהאבנים של שניהם מפני שתולין שנעשה על פי תקנת חכמים, הרי גם לולי הוכחה זו ראוי לומר שיחלוקו.

ועל זה תירצו בגמ' 'לא צריכא דנפל לרשותא דחד מינייהו', והיינו שנפל הכותל ברשות של אחד מהם, והאבנים שהו שם זמן מרובה יותר ממה

השלמות והוספות

לא יהא מגו במקום עדים.

אמנם בקהלות יעקב סי' ב' כתב דאילולי מגו דלקוח ודאי לא היה נאמן לומר שהוא בנאו אע"ג ששהו האבנים אצלו זמן רב, כי לפני שנפל הכותל ושהו אצלו האבנים זמן רב, הרי ודאי לא היה נאמן לומר שהוא שלו, כי עדיין לא היה לפנינו ההוכחה ממה ששהו אצלו זמן רב, וא"כ אז כבר הוחזק אצליו שהכותל הוא של שניהם, ושוב לא היה נאמן לומר שהוא בנאו ע"י ששהו אצלו זמן רב, דזה יחשב כתפיסה בעלמא, כיון שכבר הוחזק שהכותל של שניהם. אמנם עם כל זה, מאחר שאם היה אומר לקחתיה ממך אחרי שנפל, היה נאמן בזה, כי אע"ג שעל הכותל הוחזק שהוא של שניהם, מכל מקום עדיין יש לומר שאחר שנפל הכותל לקח ממנו האבנים, אם כן היה מקום לומר שיהא נאמן במגו לומר אני בניתי הכותל מעצמי, במגו 'דלקחתיה עכשיו', קמ"ל דאינו נאמן משום דלומר בניתי בעצמי במגו דלקחתיה בעצמי נחשב מגו במקום אנן סהדי.

א בחידושי רבי עקיבא איגר לעיל דף ב'. מקשה במה שכתבו התוס' דמה שתירצו בגמ' 'לא צריכא דנפל לרשותא דחד מינייהו', היינו דמיירי ששהו אצלו זמן הרבה, ולכן היה נאמן לומר לקחתיה ממך והיה מקום לומר שנאמן גם לומר 'אני בניתי בעצמי' במגו ד'לקחתיה', ומקשה דלמה הוצרכו לבא מטעם מגו, הרי כמו שהוא נאמן לומר לקחתיה דממה ששהו אצלו זמן רב מוכח שהוא שלו על ידי שלקחו ממנו, הכי נמי היה מקום לומר דממה ששהו אצלו זמן רב מוכח שהוא שלו על ידי שבנאו משלו, ומאי אולמיה טענת לקוח מטענת אני בניתי, והניח בקושיא.

וביתר ביאור, דמשמע דהטעם שאינו נאמן שבנאו בעצמו הוא רק משום שאין מועיל מגו במקום עדים, והרי זה דוקא לפי ההנחה שנאמנותו לומר שבנאו מעצמו תהא במגו דלקוח, אכן קשה מדוע לא יהא נאמן בלא מגו דלקוח, שהרי אותה ההוכחה שיש לומר שהוא לקוח אצלו יש גם לומר שבנאו מעצמו, ובזה

הוא שלו. והעלה דכיון שהגג הזה בנוי על שני הכתלים של שני הבתים, אע"ג ששניהם אין משתמשין בו, נחשב כאילו שניהם מוחזקים בו ויחלוקו, כדן שנים אוחזין בטלית, ע"כ. ואם כן יש לפרש דגם לגבי חלוקת אבני הכותל מה שהקשו בגמ' פשיטא ד'יחלוקו הוא מפני שנחשב ששניהם מוחזקין בו. וראה השלמות והוספות [א]

אמנם בחידושי רבי נחום לעיל דף ב'. (אות ח) מבאר מה שכתבו התוס' דבכותל שנפל יש דררא דממונא, אע"ג שלענין שנים אוחזין בטלית כתבו התוס' בב"מ (ה"ל) דאין בזה דררא דממונא כי לולי טענותיהם אין ספק לבית דין, וכתב דכותל העומד בין שתי חצירות זהו גופא הוא מצב שגורם להסתפק של מי הוא הכותל, וגם בלא טענותיהם יש ספק אצל בית דין מי הוא בעל הכותל, ואין זה דומה לשנים אוחזים בטלית שאין בזה דררא דממונא, כי כשאנו רואים שנים שאוחזים בטלית, מאחר דאנו סהדי דמה שתחת ידו של אדם הוא שלו, יש בזה חזקה שכל אחד יש לו חצי הטלית, אלא דאחרי שבאו לב"ד וכל אחד אומר כולה שלי, אז נולד ספק לבית דין של מי הוא, ולכן נחשב שאין בזה דררא דממונא כי לולי טענותיהם אין לנו ספק על בעלותו של הטלית. אבל בכותל שנפל שבעלי החצירות אינם מוחזקים בכותל, אין סיבה לתלות שהכותל הוא של שניהם, ולכן גם בלא טענותיהם יש לב"ד להסתפק מי הוא בעל הכותל, דכותל שבין שני חצירות הוא מצב הגורם להסתפק בזה ונחשב שיש 'דררא דממונא'.

- ב -

חלוקת האבנים בין שניהם בתולדה מחלוקת מקום הכותל

הוא של שניהם, דכיון שחייבו חכמים את שניהם ליתן מחצית מקום הכותל בודאי המקום של שניהם, מאותה הוכחה יש להוכיח גם לגבי האבנים שהם של שניהם כיון שחכמים חייבו לבנות בהוצאת שניהם, ומדוע חילק הרמב"ם וכתב דמאחר שהמקום הוא של שניהם, לכן האבנים הם של שניהם.

וכתב הרמב"ם סובר דסברא זו דכיון שחייבו חכמים לבנות הכותל 'לפיכך' אם נפל הרי הוא של שניהם, אין זו הוכחה מספקת להוציא על ידה מן המוחזק או מן התפוס, ולכן כלפי האבנים שנפלו לרשותו של אחד מהם והוא תופס בהם, אין מועיל הוכחה זו להוציאן מידו ולפסוק שהם של שניהם, בשלמא על מקום הכותל מועיל הוכחה זו לפסוק שהוא של שניהם, כיון שעל המקום אין אחד מהם לא מוחזק ולא תפוס, אבל כלפי האבנים שנפלו רשות אחד מהם והוא תופס בהם, לא היה מועיל סברת 'לפיכך' להציא מיד התופס. אכן מאחר שנפסק על המקום שהוא של שניהם, שוב מעמידין גם האבנים בחזקת שניהם, דמאחר שהמקום הוא של שניהם, יש להעמיד האבנים בחזקת שניהם על פי 'חזקה דכל מה שתחת ידו של אדם הרי הוא שלו, דהאבנים העומדים במקום שהוא של שניהם, גם האבנים הם של שניהם, וזה מועיל להוציא מיד אותו שתופס האבנים. [א]

ד'כל דאלים גבר', כמו שאמרו בב"ב שם בדין האי ארבא, ואם כן מדוע כתבו התוס' דבכותל בין שתי חצירות ראוי לומר דיחלוקו מפני שיש דררא דממונא, הרי הספק בא לבית דין על ידי טענותיהם, ואין זה נחשב 'דררא דממונא' שנאמר דחולקין בין שניהם.

ולכן העלה בקצוה"ח דמה שהקשו בגמ' 'פשיטא' דיחלוקו גם אילולי סברא ד'לפיכך', אינו מפני שיש 'דררא דממונא', אלא מפני ששניהם נחשבים כ'מוחזקים' בכותל, והוא באמת מאותו הטעם שאמרו בשנים אוחזין בטלית שיחלוקו מפני ששניהם 'מוחזקים', ולכן מקשה בגמ' פשיטא דיחלוקו כמו בשנים אוחזין בטלית.

והיינו, כי הרמב"ם בפרק ט' מהלכות טוען ונטען הלכה ז' כתב דהלכה זו דשנים אוחזין בטלית יחלוקו אינו דוקא מפני שהם אוחזין את הטלית בפועל ממש, אלא הוא הדין בשנים שיושבין בצד ערימה של תבואה נחשב ג"כ שהם שניהם מוחזקין בערימה, ויחלוקו, והכי נמי בכותל שבין שני חצירות, נחשב שהם שניהם מוחזקים בכותל, וראוי לומר שיחלוקו כמו בשנים אוחזין בטלית, ולכן מקשה בגמ' 'פשיטא'.

והוא מוכיח כן ממה שכתב בשו"ת הריב"ש סי' תל"ד לגבי ראובן ושמועון שיש להם שני בתים, ודרך רשות הרבים מפסקת ביניהם, ויש גג בנוי על שני כתלים מזה ומזה שעובר מעל רשות הרבים (גשר), וכל אחד אומר עליו

אילולי שהיו חולקין מקום הכותל בין שניהם, לא היו מוציאין את האבנים מחזקת מי שתפוס בהם

- רמב"ם, שיעורי רבי שמואל -

ב. הרמב"ם בפרק ב' מהלכות שכנים הלכה י"ח כשמביא דברי הגמ' שלפנינו כתב דהואיל ומקום הכותל משל שניהם, אם נפל הכותל, הרי המקום והאבנים של שניהם, ואפילו נפל לרשות אחד מהן, או שפינה אחד מהן את כל האבנים לרשותו, וטען שמכר לו חבירו חלקו או נתנו לו במתנה, אינו נאמן, אלא הרי הן ברשות של שניהם עד שיביא ראיה.

וכתב בשיעורי רבי שמואל לעיל דף ב'. דמדברי הרמב"ם משמע דהטעם שהאבנים הם של שניהם הוא בתולדה ממה שהמקום הוא של שניהם, שהרי כתב 'הואיל ומקום הכותל משל שניהם, אם נפל הכותל הרי המקום והאבנים של שניהם'. והיינו שהוא סובר דהסברא שאמרו במשנה בדרך 'לפיכך' מועיל דוקא על המקום, ומה שגם האבנים של שניהם הוא משום שהם נגזרים אחרי המקום, דכיון דהמקום הוא של שניהם, על כרחך גם האבנים של שניהם.

ודבר זה צריך ביאור, שהרי מאותה הוכחה שאנו מוכיחים על המקום

הטעם דכותל שבנוי בקצוות של בתים נחשבים שניהם מוחזקים / הטעם ששנים שיושבין מצד ערימה של חטין נחשבים שניהם מוחזקין

- קהלות יעקב -

[א] בקהלות יעקב סי' א' מעיר על דברי הקצוה"ח וכתב דכותל שבין שתי חצירות אין נחשב ששניהם מוחזקין בו, שהרי אנו מסופקין על גוף המקום שהכותל עומד עליו מי הוא בעל הקרקע של מקום זה, ונהי שהוא עומד סמוך לבין שתי הרשויות, מכל מקום אין אחד מהם מוחזק בגוף המקום, וממילא אין אחד מוחזק בכותל שעליו. ואין לדמותו למה שכתב הריב"ש דכותל הבנוי על שתי הבתים נחשב כשניהם מוחזקין וחולקין בו כדן שנים אוחזין בטלית, דשאני התם שהכותל בנוי בשני קצוות הבתים של שניהם, ולכן כשם שאמרו בב"מ דף ז'. דמה ששנים אוחזין בטלית יחלוקו אמור אפילו אם אוחזין רק בגרדין שבראשי הבגד, הכי נמי מה שהכותל נישא ועומד על קצותיו של שני ראשי הבתים נחשב ששניהם מוחזקין בו, אבל בכותל שבין שתי חצירות אין לומר שיחלוקו מפני שנחשב שניהם מוחזקין בו.

ומה שמסתייע הקצוה"ח מדברי הרמב"ם (ה"ל) דשנים שיושבין אצל ערימה

השלמות והוספות

של חטין נחשב כשניהם מוחזקין בו, כתב בקה"י שם דאין לדמות לזה כותל שנפל לערימה של חטין, כי הרמב"ם שם מיירי שהעריבה מונחת בחצר של שניהם, או שמונת בסימטא דנחשב רשות של שניהם, או שמונת בד' אמות שלהם, דמחמת המקום נחשב ששניהם מוחזקין בה, אבל בכותל שנפל שהספק הוא על מקום הכותל אין נחשב ששניהם מוחזקין.

[א] והמקור לזה הוא, דהנה כאמור לעיל, התוס' דף ב' כתבו דלפי מה שהעמידו בגמ' דהחידוש ד'לפיכך' הוא כלפי האבנים שנפלו בחצר של חבירו שמוציאין אותן ממנו צריך לומר דמה שאמרו במשנה ד'המקום' והאבנים של שניהם, נקטו המקום אגב האבנים, שהרי על המקום לא שייך לתרץ דמייירי שנפל לרשות של אחד מהם. ויש לומר דהרמב"ם לא היה ניחא ליה לפרש כן, ולכן הוא מפרש דמה שנקט במשנה ד'המקום' והאבנים של שניהם הוא משום דהטעם שמוציאין את האבנים מתפיסתו של זה ומעמידין אותן בחזקת שניהם הוא בתולדה ממה שהמקום עצמו הוא של שניהם, ולכן כתב דהואיל ומקום הכותל הוא של שניהם לכן אם נפל הכותל הרי המקום והאבנים של שניהם. והוא מאריך עוד בזה.